

Waldorfská škola: Skutočne ide o experiment na vašich deťoch?

05.03.2014 | Jozef Tvardzík

Štvrtok 19. februára, 8:15 ráno. Deti s úsmevmi od ucha k uchu stoja s rodičmi v hlúčkoch a nedočkavo čakajú na začiatok vyučovania. Hluk a chaotické pobehovanie detí na chodbe Súkromnej základnej školy waldorfskej v bratislavskom Ružinove pripomína rušnú letiskovú halu. Drevené skrinky, mozaiková podlaha a šero (ne)skorej zimy ma vracajú do školských čias. V žalúdku sa aj po štrnástich rokoch od skončenia základnej školy obnovuje ten zvláštny nepríjemný pocit, keď čakám na písomku alebo skúšanie učiteľa pred celou triedou.

TREND.sk si chcel na vlastné oči pozrieť alternatívnu formu vzdelávania, ktorá na Slovensku vyvoláva viac emócií ako racionálnych argumentov. Na škole, ktorú neprajníci označujú ako Waldorf bez prístupu k mobilnému telefónu alebo počítaču, som strávil niekoľko hodín.

Pre waldorfskú školu je toto obdobie kľúčové a stovky rodičov v napätí čakajú, či ich dieťa nebude predsa len musieť nechcane prejsť do štátnej školy. „Čakáme na definitívne uzavretie obdobia experimentálneho overovania ministerstvom na základe našich výsledkov za trinásť rokov. Ide o získanie trvalého štatútu Waldorfu na Slovensku,“ vraví slovenčinárka Xénia Činčurová, ktorá sa zároveň stará aj o externú komunikáciu školy.

Každé ráno privítanie

Vysmiata učiteľka Ivana Bartovičová, ktorá učí slovenčinu, má privíta a odprevádza po schodoch do deviateho ročníka. Čakám na hlasný zvonček, ktorý odštartuje „pracovnú zmenu“ v škole. Márne, škola takéto vymoženosti nepoužíva.

Hlúček mladých pubertiakov nás čaká na chodbe. Pozdravíme sa a učiteľka vstúpi do triedy, ktorá sa prakticky ničím nelíši od štátnych tried ranných deväťdesiatych rokov. Na katedru si položí veci a knihu z literatúry. Automaticky si sadám do zadnej lavice. Deviataci sa však z chodby ani nepohnú, naďalej sa rozprávajú, akoby sa ich vyučovanie ani netýkalo.

Už o malú chvíľu som zistil, prečo. Učiteľka prichádza s úsmevom k dverám a individuálne každému žiakovi podáva ruku. Cítim sa ako vo vyššej spoločnosti s manažérskym duchom. Učiteľka popraje žiakom dobré ráno a neformálne sa pýta, ako sa cítia alebo ako sa vyspali. Celý proces trvá pár minút a dokáže uvoľniť atmosféru. „Chcem takto zistiť, v akej nálade prišli žiaci do triedy. Dokážem tak lepšie vnímať dieťa. Nieкто môže mať problémy doma, nieкто sa cíti depresívne a ja to na ňom spoznám,“ vraví Ľ. Bagálová.

Triedu obklopujú plagáty. Sú na nich matematické vzorce, vedľa tabule visí plagát s témami na zopakovanie a v zadnej časti triedy je zoznam deviatakov s menami postáv, ktoré budú hrať vo vlastnom divadelnom predstavení. Každý z nich si musí do vopred stanoveného termínu ušit' vlastný kostým. Pár aktívnych tak už aj urobilo, vedľa ich mena je odškrtnutá fajka.

Začiatok rannou básňou

Deviatáci sa slušne postavia, nastane desaťsekundová pauza, aby sa každý utíšil. Absolútne ticho. Nasleduje ranný verš, ktorý má vzdať úctu k práci a usilovnosti. Verš, ktorý si má každý učiteľ vymyslieť sám, sa v médiách negatívne spája so sektárstvom a špiritizmom. Určite ide o netradičné začatie vyučovania, no nejde o vyzývanie nadprirodzených síl, iba o akúsi motivačnú riekanku. Žiaci proti nič nemali, poslušne až automaticky odrecitovali báseň, ktorú poznajú spredu aj odzadu.

Nasleduje čítanie básne Mor ho! od Sama Chalupku. Žiaci naďalej poslušne stoja, nohami prestupujú zo strany na stranu a po strofách sa striedajú v čítaní. Očakávam, že čítanie básne bude mať aj nejakú pointu. Na detailnejšie rozoberanie básne však nedošlo, pritom čítanie diela od slovenského veľikána trvalo asi desať minút. Bolia ma nohy a aj si zívnem. Spokojní žiaci, upotení trémou od čítania, si konečne sadnú, čo v duchu oceňujem pohľadom na hodiny v mobile. Keďže som si naštudoval základné pravidlá, mobil - inak v triede zakázaný - ukrývam pod notesom. Žiaci ho musia mať vypnutý, použiť sa smie len v prípadoch núdze.

Učiteľka žiakom voľne rozpráva o jednej výstave v Bratislave, na ktorú im odporúča ísť. Plynule povie niekoľko viet o vynálezcovi Jozefovi Murgašovi, ktorý by pred pár dňami oslávil 150. narodeniny. Deviatáci si niečo zapíšu do pracovného zošita.

Nasleduje pre mňa najobľúbenejšia časť hodiny – fyzická aktivita. Žiaci odsunú lavice, postavia sa do kruhu a medzi sebou si hádžu vrecko ryže. Pre niekoho možno spôsob, ako odfláknúť časť hodiny, ale hra má jasné pravidlá. Vrecko môže žiak hodiť len spolužiakovi, ktorý ešte vrecko v danom kole nedržal v ruke, preto musel dávať pozor. Aktivita dopadla o trošku horšie, keď v kruhu začali poletovať dve vrecká s ryžou. „Týmto spôsobom sa zjednotí celá trieda. Dokážu sa lepšie koncentrovať pre ďalšie úlohy na hodine,“ vraví učiteľka.

Nasleduje kontrola domácej úlohy. Ňou je báseň Marína od Andreja Sládkoviča. Každá dvojica v triede mala na starosti jednu strofu, ktorú mali doma kreatívne pozmeniť tak, aby ponechali jej zmysel, ale zároveň jej dali osobitné čaro kreativity žiaka. Žiaci tým majú hlavne porozumieť veršom.

Hoci si dvaja domácu úlohu nespĺnili, žiaden stres sa nedial. Učiteľke diplomaticky vysvetlili, nesnažili sa situáciu riešiť podvodom, napríklad opísaním úlohy od spolužiakov. Pri tomto type domácej by to aj tak nešlo.

Trieda následne analyzuje novelu s prvkami rozprávky Tri gaštanové kone od Margity Figuli. Básne majú v knihách, ktoré schválil Štátny pedagogický ústav a rozdala ich žiakom učiteľka. Z kníh sa doma učiť nevedia. Učebnice sa nerozdávajú a žiaci si môžu čítať len svoje poznámky, v lepšom prípade sa úryvky kníh prekopírujú každému žiakovi.

Vlastné knihy nemajú

Prvá hodina dňa, ktorú vo Waldorfskej škole volajú epocha, trvala do 10:15. Prebehla svižne, bez zbytočných prerušovaní a sám som sa naučil, čo presne znamená napríklad slovo anafora a epifora (čo ma kedysi určite učili na bežnej škole).

„Epocha znamená, že deti mesiac učiteľ sprevádza jedným hlavným predmetom. Tento mesiac je to slovenčina, budúci bude dejepis,“ vraví slovenčínarka X. Činčurová. Žiaci tak majú možnosť sa do predmetu zahĺbiť intenzívnejšie, lepšie ho pochopiť, pretože ním intenzívne žijú. Kým pri slovenčine majú žiaci knihy aspoň v škole, v prípade dejepisu alebo zemepisu existujú „vlastné knihy“, ktoré si vyrobili sami učitelia a sú obohatené ilustráciami. Sú vo forme veľkých zošitov, do ktorých si učiteľ namaloval obrázky a napísal rukou písaný text. Ten pochádza z kníh a vlastných zdrojov pedagóga, reagovali na moju otázku učiteľky.

Bez počítača a mobilu

Žiakov učiteľ spravidla neskúša vyvolaním pred tabuľu, ale formou spoločnej diskusie. Pred tabuľou však žiaci prezentujú svoje samostatné práce. Až v ôsmom a deviatom ročníku sa spôsob vedenia hodiny podobá na bežné školy, a to len preto, že to požaduje štát a ide o nutné podmienky, aby sa žiaci dostali na strednú školu: píšú sa písomky na známky, testujú sa vedomosti žiakov, učiteľ dáva známky aj za aktivitu a vedenie svojich zošitov (učebníc).

Škola je dlhodobo kritizovaná za chýbajúca počítačovú miestnosť. Inštitúcia tvrdí, že na ňu nemá kapacitu a o povolenie prístavby bratislavský magistrát žiada už tri roky. Bez výsledku. Podľa X. Činčurovej deťom zabezpečujú aspoň mobilné počítačové učebne, vtedy niekoľko notebookov do školy prinesú.

Pravda je, že filozofia Waldorfskej školy má k používaniu počítačov veľmi rezervovaný prístup, proklamovaná snaha zriadiť učebňu teda môže byť skôr dôsledok externých tlakov. Žiakom škola, samozrejme, počítače nezakazuje (ani nemôže), ale svoju úlohu vidí v tom, aby deťom, ktoré inak vo veľkej miere trávia pred monitorom počítača niekoľko hodín denne, ponúkala niečo iné.

V deťoch sa podľa ich slov snažia rozvíjať dôležité predpočítačové schopnosti (precomputer skills), ktoré majú žiakov ovplyvniť tak, aby sa z nich stali používatelia a nie otroci technológií.

Spoločnosť Mediaresearch v prieskume spred dvoch rokov zistila, že české deti trávia pred televízorom a počítačom denne až 3,5 hodiny. Podobný prieskum na Slovensku ukázal, že povalovanie pred telkou u slovenských detí základných škôl je dlhšie ako dve hodiny denne. V drvivej väčšine hrajú videohry alebo bezcieľne browsujú na internete.

Argument, že waldorfskí žiaci – kvôli škole - zaostávajú v IT zručnostiach za rovesníkmi, však neobstojí. Waldorf počítače nezakazuje doma, keďže žiaci si informácie o mnohých témach, ktoré preberali v škole, hľadajú doma na internete. A teda počítač je logickou náhradou za spomínané neexistujúce knihy.

Averziu voči počítačom vo vzdelávacom procese podporujú aj rodičia – takí, o ktorých by ste to možno nepovedali. Denník The New York Times pred dvomi rokmi vydal článok, podľa ktorého aj manažéri IT spoločností ako Google, Apple, Yahoo alebo Hewlett-Packard posielajú svoje deti do škôl s waldorfským vzdelaním. Jeden z hlavných dôvodov: v 119 amerických waldorfských školách nie sú deťom k dispozícii žiadne počítače.

„Zásadne odmietam teórie, že dieťa potrebuje technologické pomôcky na strednej škole. Nápad, že aplikácia na iPade lepšie naučia deti čítať alebo zlepšiť sa v aritmetike je smiešny,“ povedal pre denník Alan Eagle, ktorý poslal do waldorfskej školy syna aj dcéru.

Okrem učenia vyšívanie a háčkovanie

Rodičia waldorfských detí si pochvaľujú, že deti nesedia celý deň v škole pasívne, ale okrem telocviku sa intenzívne venujú výtvarnej výchove, eurymii (rečové a hudobné prvky prevedené do telesných pohybov), technickým prácam alebo jednoducho len hádzaniu vrecúška ryže.

„Deti vedia pliesť, háčkovať a vyšívať, ale aj používať kladivo aj nožík a to sú len na začiatku vzdelávacieho procesu,“ vraví Sonja Mičič, ktorá má dve dcéry na Waldorfskej škole v Bratislave. Vysvetľuje, že staršia dcéra nešla na štátnu školu, pretože potrebovala „špeciálne potreby“, ktoré jej narúšali sústredené vzdelávanie. „Vďaka správne začleneniu v triede a rešpektovaniu jedinečnosti robí malé veľké kroky vo vzdelávaní aj v sociálnych kontaktoch,“ dodáva S. Mičič.

Oslovení rodičia v deň mojej návštevy reagovali na školu len pozitívne. Pravda, sami boli v priestoroch školy a nie v súkromí, ale na rušnej chodbe. No rodiny sú zrejme spokojné. Škola tvrdí, že ročne im odíde zo školy asi tri až päť detí. A vraj ani pri nich nejde o nespokojnosť rodičov so vzdelávacím procesom alebo povinným mesačným školným 140 eur.

Najčastejším dôvodom je, že sa sťahujú preč, alebo dieťa prestupuje na osemročné gymnázium alebo talentové školy. V súčasnosti navštevuje bratislavskú školu 214 žiakov plus 12 žiakov navštevuje waldorfskú školu v Košiciach. „Pred pár dňami sme mali zápis prvákov. Hlásilo sa 60, ale môžeme prijať len 28 z nich. Záujem je teda veľký,“ vraví X. Činčurová.

Ezoterické základy

V minulosti sa však našli aj prípady rodičov, ktorí z filozofie školy neboli nadšení. V roku 2009 Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika zavolať na diskusiu o budúcnosti waldorfského vzdelávania matku žiaka školy Soňu Novákovú. „V prvom ročníku som bola mimoriadne spokojná,“ vravela. Všetko sa zmenilo vo vyššom ročníku, keď sa začala zaoberať kvalitou vedomostí svojej dcéry.

„Keď niečo nevedela z matematiky, poslala som ju za učiteľkou. Po čase som sa dcéry pýtala, či to už vie, ale napriek tomu, že jej to učiteľka vysvetlila, stále to nevedela,“ pokračovala. Nepáčilo sa jej, že menšie deti boli často bez dozoru a vrchol bol podľa nej fyzický trest s následkami, ktorý dostala v škole. Škola tento fakt

podľa jej slov vraj ignorovala, ale neskôr sa na kolégiu školy zhodli, že fyzické tresty budú v škole zakázané, čo platí dodnes.

Dcéra mala podľa matky zaostávať vedomostne aj za rovesníkmi zo štátnych škôl. „Ak sa spätne na to pozerám, koľko času dcéra trávila efektívne naberaním vedomostí, tak to bolo dosť málo,“ vravela vtedy S. Nováková.

Dcéru nakoniec zobrala zo školy vo štvrtom ročníku. K definitívnemu rozhodnutiu jej pomohli názory odporcov školy, ktorí spochybnili školský systém založený na princípe antropozofie zakladateľa a filozofa Rudolfa Steinera, ktorého prirovnávajú k šéfovi sekty.

Škola sa na tieto základy odvoláva aj na svojej web stránke. Tvrdí však, že antropozofiu sa učia len učitelia, ktorým slúži pri príprave, ale jej poznatky nie sú určené žiakom.

„Často proklamované tvrdenie, že antropozofia sa na škole nevyučuje, je marginalizujúce a zavádzajúce. Totižto je úplne dostačujúce, ak pedagóg antropozoficky formovaný, vníma žiaka v intenciách duchovného učenia Rudolfa Steinera a následne podľa toho k nemu pristupuje a ho formuje,“ oponuje kritička waldorfského vzdelávania Eva Orbanová z Ekumenickej spoločnosti pre štúdium siekt.

Ako rozumel samotnej antropozofii R. Steiner? „Ide o vedecký výskum duchovného sveta, ktorý si uvedomuje jednostrannosti prírodného poznávania ako aj bežnej mystiky, a ktorý pred tým, ako urobí pokus vstúpiť do duchovného sveta, rozvinie v poznávajúcej duši sily, ktoré takéto vstup umožňujú a ktoré spočiatku v bežnom vedomí a bežnej vede činné nie sú,“ píše sa na stránke Waldorfskej školy.

Komplikovane napísané? Tu je laický preklad podľa E. Orbanovej: Pedagóg-antropozof si v prvom rade odpovedá na otázku „kto je človek“ a aké je jeho miesto, cieľ vo svete. Ak podľa antropozofie, ktorá je zároveň cestou alebo metódou školenia, je človek duchovná bytosť, implicitne i cieľ človeka musí byť duchovný. Slovom zakladateľa Rudolfa Steinera: „Antropozofia je cesta poznania, ktorá by chcela viesť ducha v človeku k duchu kozmu“.

Antropozofia teda obnáša veľa ezoterických... poučiek. Má ísť o podnet pre vývin človeka a pre nové utváranie životných a kultúrnych vzťahov, a nie uzavretý systém alebo učenie. Na predstavu jedna špecialitka z učenia R. Steinera: dieťa si v prvých siedmich rokoch rozvíja len fyzické telo a v dieťati sa prejavuje duch reinkarnácie.

Za tieto roky zostúpi človek z duchovného sveta do pozemského tela a okolo siedmeho veku života (keď vstupuje do základnej školy) začína činnosť éterické telo dieťaťa. Ako píše lekár a profesor anatómie Jiří Heřt v článku na sekty.sk. až v štrnástom roku života sa uplatňuje jeho astrálne telo, teda duša a rozvíja sa racionalita.

„Toto delenie je základným vodidlom pre spôsob výučby vo waldorfskej škole a vyplýva z neho, že v prvom období sa dieťa rozvíja len napodobovaním, v druhom

citovo a až po štrnástom roku ho možno viesť ku kritickému mysleniu a k logike,“ vysvetľuje J. Heřt.

Reálne teda deti nie sú priamo konfrontované s "netradičnými" myšlienkami Rudolfa Steinera, no učebný proces stojí na určitej filozofii a videní sveta. S tým, že podľa J. Heřta ide v prípade spomínaného vnímania vývoja dieťaťa o zásadný omyl, pretože toto delenie nemá žiadnu podporu v modernej anatómii alebo fyziológii.